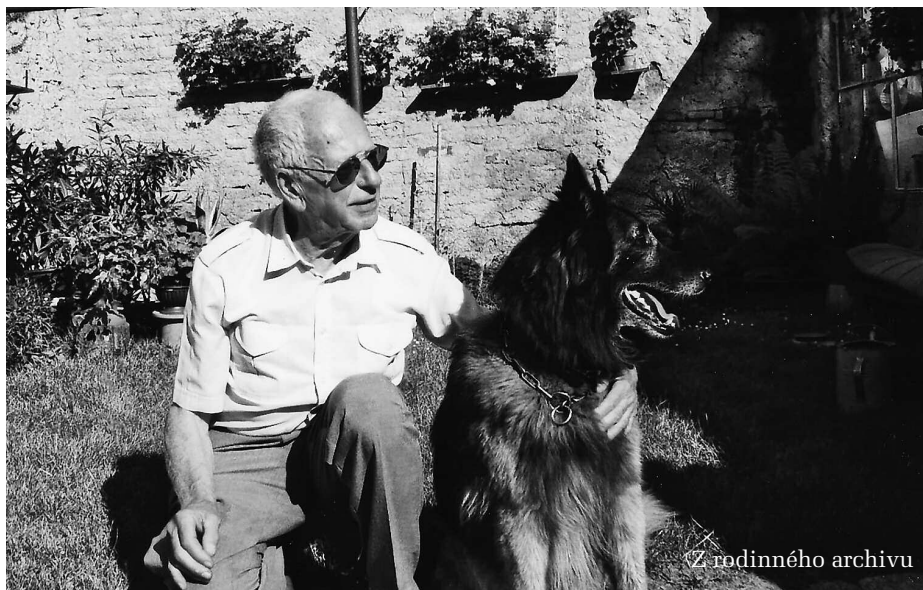

Rozloučení s Jaroslavem Drobníkem

Z rodinného archivu

Přetěžké začátky

Prof. RNDr. Jaroslav Drobník, CSc., se narodil 20. prosince 1929 v Praze. Můj osud se prolнул s jeho životem hned ve fázi jeho prvního rozletu. Psal se rok 1960, když jsem se na katedře mikrobiologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze u něho ucházel o aspiranturu na vznikající oddělení biofyziky. Byl tehdy odborným asistentem, vedoucím izotopové laboratoře a čerstvým vedoucím nového oddělení. Měl ambice otevřít nový studijní obor biofyzika a hledal první spolupracovníky.

Po úvodním rozhovoru jsem měl pocit, že jsem potkal nenapravitelného snílka, který si usmyslil vytvořit z ničeho neuskutečnitelné něco. Nebyl členem KSČ, neměl žádné zkušenosti s vedením větších celků a neměl ani skryté trumfy v rukávu, které by mu usnadnily uskutečnění tak náročného projektu. Krátce, neměl kde, za co, ani s kým. Pravda, ač mladý, měl již za sebou několik kvalitních vědeckých prací. Upoutal pozornost svou diplomovou prací z průmyslové mikrobiologie pod vedením prof. Jiřího Stárky. Aspiranturu ukončil pod vedením prof. Jaromíra Seiferta z půdní mikrobiologie r. 1957. Zde se již projevovalo jeho novátorství a metodická zdatnost zavedením respiračních metod a konstrukcí respiračních zařízení. Byl nesporně organizací velmi schopný, měl široké odborné znalosti, byl pilný a pracovitý, o motivaci neměl nouzi, jeho manželka Věra ho podporovala a navíc měl ještě něco nepojmenovatelného, co mne oslovilo. Nakonec jsem ze čtyř nabídek zvolil tu nejobroudnější.

Byli jsme na začátku tři: Jarda, Alena Reichlová – laborantka, která dálkově studovala biologii, a já – po absolvování přijímacích pohovorů jako první aspirant, fyzikální chemik na biofyzice. Seděli jsme na vypůjčených židlích v místnosti Věry Drobníkové z oddělení půdní mikrobiolo-

gie a doufali v zázrak, který se zásluhou Jardy rtuovitosti na tehdejší poměry dostavil poměrně brzy. Prozatím ale bylo třeba improvizovat. Jaroslav vyřešil nedostatek pracovního prostoru stážemi v zahraničí: nejdříve na tři měsíce v Moskvě a potom na rok (1962–63) v USA na Biofyzikálním ústavu Michigan State University v East Lansingu, kde se věnoval spektrofotometrii purinů a pyrimidinů. Během tohoto ročního pobytu nahromadil obrovské množství dat, která se po návratu postupně proměňovala v publikace. My jsme zatím hostovali, kde se dalo, než se uvolnily přízemní byty ve Viničné 5, které Jarda nějakým zázrakem získal. Přestavba a vybavení prostoru prošla doslova našima rukama. Stačí, když řeknu, že Jarda slušně ovládal zednicinu. Geniální pan Křítek vyrobil kovové rámy skříní do zdi v dílně, která ke katedře patřila. Staré stoly a židle jsme dostali darem od kolegů. Přístroje přibývaly pomalu, mnohé jsme si dělali sami. Hlavním přínosem pro mne z té doby bylo, že jsem se naučil soustružit, frézovat a využívat řadu dalších malých i větších strojů, které jsem díky důvěře pana Křítky jako jeden z mála mohl používat.

Přelom k lepšímu

Do East Lansingu k prof. Leroy Augensteinovi se později J. Drobník ještě několikrát vrátil. Přednášel tam ve čtvrtletních kurzech molekulární biofyziku v letech 1963, 1965 a 1967. Nejdůležitější pro nás však byla jeho rodící se spolupráce s prof. Barnettem Rosenbergem, který ho požádal r. 1965 o konzultaci v souvislosti s experimentem neobyčejného významu. Rosenbergova skupina tehdy studovala vliv elektrického pole na růst bakterií a široko daleko nebyl žádný mikrobiolog. Výsledky ukázaly, že bakterie mezi platinovými elektrodami v elektrickém poli sice nepřestaly růst, ale zato se přestaly dělit. Jaroslav

tehdy B. Rosenberga příliš nepotěšil, protože byl skeptický k hypotéze fyziků o biofyzikálním účinku elektrického pole. Co když ty platinové elektrody nejsou elektrochemicky zcela netečné, jak se předpokládalo, a trochu se rozpouštějí? Potom by ovšem mohly vznikat platinové sloučeniny inhibující dělení. Náhodná konzultace měla dalekosáhlý význam. Za prvé ukázala cestu k protinádorovým účinkům sloučenin platiny. Za druhé otevřela dveře laboratoři prof. Rosenberga pro české stážisty a za třetí započala spolupráci na dlouhodobém výzkumu, který byl završen objevem tzv. cis-platiny a dalších preparátů pro boj se zákeřnou rakovinou.

Období kolem r. 1965 bylo však pro Jaroslava přelomovým i z mnoha dalších důvodů. Dlouhodobé úsilí totiž začínalo přinášet plody. Stal se docentem v oboru biofyzika. Studijní obor odstartoval podle jeho návrhu jako mezioborové studium. Studenti absolvovali fyziku na Matematicko-fyzikální fakultě UK v Praze, matematiku s chemiky na PřF UK a biologii na naší sekci PřF UK. Tento organizační počín byl myslím vrcholem jeho pedagogické činnosti. Měli jsme své studenty ušité na míru a navíc velmi kvalitní. Kdo se touto cestou dal, ten musel být dobrý, jinak by nedošel na konec. Mnozí z nich se po ukončení studia osvědčili v zahraničí. Jardovy konexe byly k nezaplacení.

Po jednom z jeho návratů z USA jsem mu předložil svou novou teoretickou práci, která dokládala, že mechanismus replikace DNA podle J. Watsona a F. Cricka nemůže fungovat, protože by vedl k zauzlování kružnicových molekul DNA. Sesbíral jsem argumenty a navrhl nový model replikace. Jarda předložil postup, jak by se dal nový model dokázat. Naše společná práce vyšla v Journal of Theoretical Biology a Jarda ji přednesl v USA (1965) na několika univerzitách. Na jedné z nich se jeho sugestivní podání ujalo. Přivezl mi pozvání na Univerzitu Johna Hopkinse v Baltimore, ale trvalo ještě další rok, než mi cesta byla povolena.

Po mém návratu v r. 1967 již byla práce na platinových komplexech v plném proudu. Docentu Drobníkovi se podařilo přesvědčit ke spolupráci mnoho vědců z různých ústavů. Nebylo to zase tak těžké, protože náznak protirakovinných účinků byl velmi atraktivním doporučením. A tak se stalo, že český podíl na výzkumu nebylo později možné přehlédnout. Kromě toho byl završen komplexní výzkumný projekt pro Mezinárodní atomovou agenturu zaměřený na studium vlivu transmutací (zejména radioaktivního izotopu fosforu ³²P) na přežití buněk, rozpad biomakromolekul a vznik mutací. Oceněním organizačních schopností a dosažených výsledků činnosti bylo zvolení J. Drobníka proděkanem Přírodovědecké fakulty pro biologickou sekci (1968–69). Ačkoliv se všechno zdánlivě dařilo, nad námi se začaly nenápadně a plíživě stahovat mraky.

Náhlý rozvrst

Blížilo se Pražské jaro. Ve vzduchu byly cítit závan svobody, které se však již trochu projevovaly od začátku 60. let, kdy se začalo vyjíždět do ciziny na západ od našich hranic. Jak se očekávalo, proděkan Drobník aktivně a s radostí vítal změny,

teré přicházely, bohužel se projevovaly jen krátkodobě. Během normalizace v r. 1971 musel společně s několika dalšími opustit fakultu. Jeho žena Věra byla také mezi potrestanými. Naše oddělení bylo záhy rozprášeno a původní biofyzikální zaměření zaniklo. Také studijní obor biofyzika se postupně vytratil.

Naštěstí Jaroslav našel záhy tiché vědecké místo na Ústavu makromolekulární chemie ČSAV, ale musel pochopitelně změnit své zaměření. Platinový projekt byl však úspěšně dokončen a sloučeniny platiny se začaly používat na klinikách mnoha států světa. Naše země měla díky významnému podílu českých vědců na výzkumu řadu speciálních výhod. Léčebné preparáty byly např. vyráběny v n. p. Lachema a nemusely se nakupovat.

Mnohokrát jsem uvažoval o tom, co bylo vlastně to „čaro“, které mne přivedlo do Jardovy laboratoře? A myslím, že jsem na to posléze přišel. Imponovala mi jeho odvaha riskovat, obrovská schopnost hájit své názory a o jejich správnosti přesvědčovat lidi a hlavně úžasné nadšení a nasazení, které strhávalo k následování. Bohužel, stejné vlastnosti, které vedly k rychlému vzestupu, vedly i k jeho strmému pádu.

Roky v karanténě

I když jsme se v době po Pražském jaru vídali, nemohu o této etapě mluvit jako očitý svědek a životopisné údaje znám zprostředkovaně. J. Drobník se v tomto období soustředil na vliv prostředí na polymery. Zabýval se možností degradovat polymery, do nichž jsou vloženy úseky sestávající např. z aminokyselin, které by mohly být v prostředí degradovány enzymy. Dále se zaměřil na nosiče biologických systémů pro lékařské použití. Okolo těchto témat se brzy vytvořila pracovní skupina, v níž byli i tři jeho žáci z fakulty. Nakonec

tak vznikla pod jeho vedením laboratoř biochemie polymerů. Vzhledem k průkopnickému směru zaměření byl Jaroslav požádán o několik souborných předhľadů, účastnil se řady konferencí a byl jmenován předsedou komise pro schvalování výrobků z polymerů v lékařství. V té době se také seznam jeho patentů rozšířil na 24 položek.

Rehabilitace a biotechnologické období

Po listopadových událostech r. 1989 se Jaroslav Drobník ihned zapojil do aktivit souvisejících s organizací vědy a školství a podílel se na založení mezinárodního fondu pro obnovu vysokých škol. Po rehabilitaci se vrátil na PřF UK v Praze (1990), do prostor, které kdysi vybudoval, a záhy na to byl jmenován profesorem biofyziky (1991). Tím byl opožděně vzdán hold jeho rozsáhlé pedagogické, vědecké a popularizační činnosti. Během své kariéry přednášel anebo se na fakultě podílel na přednáškách: úvod do biologie, biochemie buňky, mikrobiologie, molekulární biologie, biofyzika a radiobiologie. Školil diplomanty v půdní mikrobiologii, mikrobiologii a biofyzice a aspiranty v biofyzice a biochemii polymerů. Navíc vedl kurz práce s radioaktivními izotopy. Publikoval přes 100 vědeckých prací, napsal nebo se podílel na sepsání několika desítek přehledných článků, knih a učebních textů a je autorem nespočtu popularizačních publikací (také v Živě vyšly jeho články, první v r. 1989).

Po dosažení profesorské hodnosti se k mému překvapení rozhodl, že studijní směr zasvěcený biofyzice znovu obnovovat nebude. Místo toho se ujal vedení Biotechnologického ústavu PřF UK. V návaznosti nato se podílel na vzniku zákona o nakládání s geneticky modifikovanými organismy (GMO). V té době patřil také k zakládajícím členům české komise pro GMO.

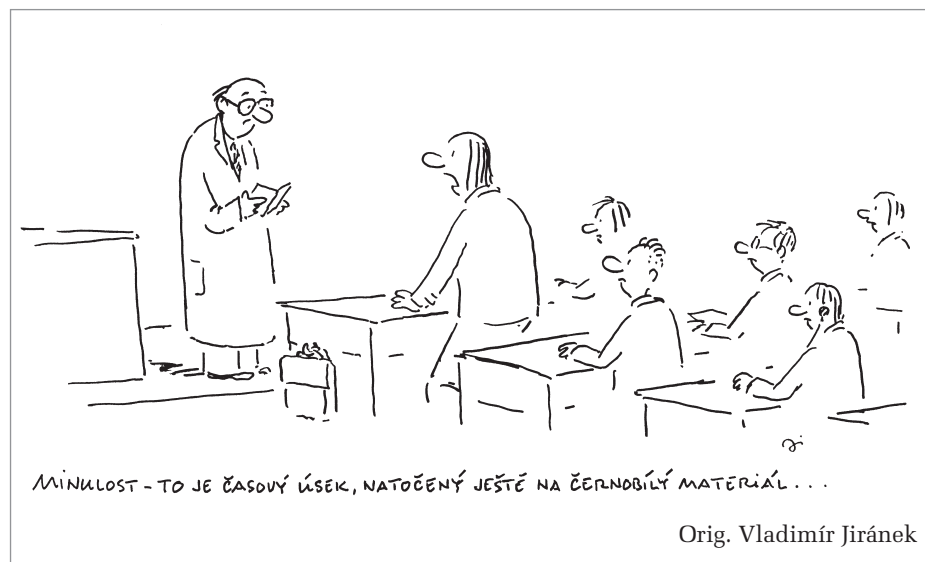
Roku 1997 se stal jedním ze zakladatelů sdružení Biotrend, později Biotrin, což je nezisková organizace vědeckých pracovníků zacílená na zajištění informovanosti veřejnosti o moderních biotechnologiích, ve které působil jako organizátor, předseda a neúnavný propagátor a popularizátor s obsáhlou publikační činností až do konce svého života. Spolu s prof. Františkem Sehnalem se zasloužil o vznik Bílé knihy GMO (2009) o vlivu genetiky modifikovaných organismů na lidské zdraví a životní prostředí.

V tomto období se naše osudy opět těsně sblížily, neboť jsme nakonec zase sdíleli společnou místnost, do které jako emeritní profesor pilně docházel, aby ze svého počítače řídil činnost Biotrinu, a pracoval na mnoha dalších paralelních projektech, jak ostatně bylo vždy jeho zvykem. Navíc jsme měli společně téma k častým diskuzím, neboť jsem přednášel genové inženýrství, jehož byl propagátorem s mnohem vyhraněnějšími názory než já. Jak se ostatně dalo očekávat, stal se mluvčím zastánců co největšího zrychlení schvalovacích procedur pro průmyslové i zemědělské genové modifikované organismy podle vzoru USA, a tím se dostával do konfliktu s velmi opatrnou a konzervativní politikou Evropské unie v této oblasti. Byl všude, kde se něco v biotechnologiích dělo, zasloužil se o natočení několika filmů propagujících genové inženýrství a využívání produktů souvisejících s GMO.

Nikdo z nás neočekával, že při jeho aktivitě a čilosti by se mohlo něco neblahého přihodit. Ještě v srpnu se s Věrou zastavili u nás na chalupě a vesele s námi probrali, co dělají naše děti, vnoučata a společní známí. Pochutnali jsme si na kaproví, kterého Jarda sám ulovil. Netušili jsme, že záhy na to, 30. srpna při jeho oblíbeném rybaření, odejde navždycky.

Evžen Kůs

Vzpomínka na Vladimíra Jiráňka

Počátkem listopadu (6. 11. 2012) zemřel Vladimír Jiráňka, legendární tvůrce humoru ryze české provenience. Jeho rozšafné postavičky mudrující nad problémy světa, stejně jako personifikovaná a oduševnělá zvířata se staly součástí naší kultury. Nechybělo mu ekologické citění, mimo jiné byl fascinován kulturou amerických indiánů. Jejich chápání světa, souznění mystiky a přírody i osudový střet s bílou civilizací, to vše mu bylo inspirací. V r. 1980 uvedl Josef Velek svou knihu Jak jsem bránil přírodu slovy Karla Čapka: „Devastovat hory, vylámat skály, vyplenit květ vzácných přírodních rezervací?! To je jako kdybychom balili vuřty do listů Vyšehradského kodexu nebo dláždili ulice kameny vylámanými z baziliky sv. Jiří!“ Jiráňkovy ilustrace, jakoby byly těmito slovy inspirovány, učinily ze zmíněné knihy dílo, které v naší zemi pomohlo mnohým prozířít. Karikatury stranických funkcionářů, zpupných úředníků i obyčejných hlupáků lze převést i do světa dnešních politiků, bezohledných technokratů a arogantních zbohatlíků. Jiráňkův humor nebyl nikdy laciný nebo hrubý, ani když kritizoval evidentní zlo. Jeho humanismus a laskavý nadhled budou stálou oporou i povzbuzením pro všechny, kdo svádějí nerovný zápas s kazisvětý všeho druhu.